

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการต่าง ๆ ในยุคโลกาภิวัตน์เป็นไปอย่างรวดเร็วส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจทั่วโลก ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ต้องเร่งรัดพัฒนาศักยภาพของประชากรให้พร้อมที่จะแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก การศึกษาถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ประเทศใดที่ประชากรได้รับการศึกษาที่เหมาะสมและทั่วถึง ประเทศนั้นก็จะประสบความสำเร็จในการพัฒนาเกือบทุกด้าน (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2544: 168)

การปฏิรูปการศึกษาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทั้งในเชิงความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ความร่วมมือและภาวะผู้นำในการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (สุรัฐ ศิลปอนันต์, 2543: 1) การที่จะปฏิรูปการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง และหน่วยงานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องร่วมมือกันกำหนดคุณลักษณะที่คาดหวังของเยาวชนในท้องถิ่น ผู้บริหารต้องเป็นหลักโดยมีชุมชนร่วมกับแกนนำอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541: 53) ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารโรงเรียนประสบความสำเร็จ ผู้บริหารที่ให้ความสนับสนุนบุคลากรในการทำงาน ให้กำลังใจติดตามถามข่าวคราว ทำให้บุคลากรรู้สึกอุ่นใจ และมีกำลังใจในการทำงาน อีกทั้งยังเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน ผู้บริหารควรเข้าใจกระบวนการกระจายงานให้บุคลากรทำงานอย่างทั่วถึงและเป็นທີ່ปรึกษา สามารถให้คำแนะนำเพื่อให้บุคลากรมีความมั่นใจในการทำงาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2545: 61)

ผู้บริหารถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์ ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความตระหนักในการส่งเสริม สนับสนุน ร่วมคิด ร่วมทำ นิเทศงาน ติดตาม กำกับดูแลให้ขวัญกำลังใจ กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน กระจายการทำงานอย่างทั่วถึง เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำให้ทุกคนเกิดความร่วมมือ ทำงานเป็นทีมอย่าง

ต่อเนื่อง สามารถร่วมงานกับบุคลากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการที่ดีมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อจัดการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป็นไปด้วยดีที่สุด และเยาวชนได้รับการดูแลอย่างมีระบบที่ดี ผู้บริหารยุคโลกาภิวัตน์จึงต้องปรับและพัฒนาตนเองให้สามารถบริหารให้องค์การมีการเปลี่ยนแปลงและทำงานให้สอดคล้องเข้ากับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นเสมอ นักบริหารต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติมากกว่าผู้บริหารธรรมดา ๆ ที่เก่งบริหารงานหรือจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ภายในองค์กรเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นนักผู้บริหารในแต่ละระดับเป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญในการที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่การปฏิรูปการศึกษาอย่างแท้จริง ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพ (ประกอบ คุณารักษ์, 2543 อ้างถึงใน ชिरเดช สุขโข, 2543: 7 - 10) ซึ่งแบสส์ และ อโวลิโอ (Bass & Avolio, 1994: 2; Bass, 1999: 9 - 10 อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, 2550: 3 - 4) ได้กล่าวถึง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่า สามารถเห็นได้จากผู้นำเป็นผู้เปลี่ยนแปลงผู้ร่วมงานและ ผู้ตาม ทำให้ผู้ร่วมงานและผู้ตามมองตนเองและมองงานในแง่บวกหรือกระบวนทัศน์ (Paradigm) ใหม่ ๆ ทำให้เกิดการตระหนักรู้ (Awareness) ในเรื่องวิสัยทัศน์ (Vision) และภารกิจ (Mission) ของทีมและองค์กร พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานและผู้ตามไปสู่ระดับความสามารถที่สูงขึ้น และมีศักยภาพมากขึ้น ประกอบด้วย 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) การกระตุ้นทางปัญญา 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของยุกส์, บาส และอโวลิโอ (Yukl, Bass and Avolio) พบว่า ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงย่อมทำให้ประสิทธิผลองค์กรสูงขึ้นในสภาพการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่องค์กรมีข้อจำกัดและมีความจำเป็นอื่น ๆ (Yukl, Bass and Avolio อ้างถึงใน ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม, 2538: 6) และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของวิโรจน์ สารรัตนะ และอัญชลี สารรัตนะ ได้ศึกษาปัจจัยทางการบริหารกับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 9 พบว่า ปัจจัยการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยแรกสุดที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในปัจจัยการบริหารอื่น ๆ ผลการวิจัยสามารถเป็นกรอบชี้นำระบบการคิด และการพัฒนาความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ควรเริ่มจากการพัฒนาผู้บริหารให้เป็นผู้หนึ่งแห่งการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นก่อน ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารจะส่งผลต่อการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการพัฒนาความเป็นองค์กรวิชาชีพ และด้านการพัฒนาความมีประสิทธิภาพผลของโรงเรียน (วิโรจน์ สารรัตนะ และคณะ, 2545: 63 - 65) และจากงานวิจัยของ

สร้อยญา เกิดแก้ว พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาไปในทางบวก (สร้อยญา เกิดแก้ว, 2553: 104)

ดังนั้น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นเทคนิคการบริหารที่สำคัญสามารถนำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาในสังคมยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดในเกือบทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546: 3) เนื่องจากนโยบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลาที่ผ่านมามีผลกระทบต่อค่านิยมที่มุ่งเน้นการแข่งขัน การหาเงิน และการบริโภคแบบตัวใครตัวมัน ทำให้เกิดปัญหาด้านสังคมตามมาอย่างมากมาย เช่น เด็กยากจน ปัญหาทุพโภชนาการ การมีไอคิวเฉลี่ยต่ำ การเสพติดบุหรี่ สุรา สารเสพติดและอบายมุขต่าง ๆ พฤติกรรมก้าวร้าว การหมกมุ่นเรื่องเพศ ความบันเทิง การใช้จ่ายใช้สอยที่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย การอยู่ในสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นพิษมากขึ้น ปัญหาด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วล้วนเป็นผลกระทบในทางลบต่อเด็กและเยาวชนที่ได้รับ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. สำนักวิจัยและพัฒนา, 2549: 5 - 6 อ้างถึงใน สมนึก นาห้วยทราย, 2552: 1)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและในฐานะที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนได้เล็งเห็นว่า ภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นต่อเด็กและเยาวชนอย่างมากมาย จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศในอนาคต จึงมีนโยบายสำคัญในการสร้างความร่วมมือกับทุกฝ่ายทั้งในและนอกกระทรวงศึกษาธิการเพื่อแก้ไขปัญหา วิธีทางหนึ่งคือการนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาดำเนินการอย่างจริงจัง เนื่องจากการติดตามประเมินผลพบว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นระบบที่ช่วยป้องกันและสามารถแก้ไขปัญหาได้ รวมทั้งยังช่วยเสริมสร้างคุณภาพที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และวิถีชีวิตที่เป็นสุข (อภิชาติ เสรณีวิจัยกิจการ. 2547: 59) ด้วยความสำคัญดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้ปีการศึกษา 2553 - 2554 เป็นปีแห่งการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างรอบด้าน เพื่อรณรงค์ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการพัฒนาการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความเข้มแข็ง

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพระบบหนึ่ง ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ และกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้ร่วมกันวางรากฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547: คำนำ) ดังนั้นระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็นระบบที่เหมาะสมกับการพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาในนักเรียนในยุคปัจจุบัน มีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยครูที่ปรึกษาต้องดำเนินการ

และจัดให้มีข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนแต่ละคนทั้งในด้านการเรียนด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความประพฤติ 2) การคัดกรอง เป็นการพิจารณาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา 3) การส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนมีคุณภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเอง 4) การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน เป็นการดูแลเอาใจใส่นักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่ม มีปัญหา ด้วยการให้คำปรึกษา การจัดกิจกรรมพัฒนา และ 5) การส่งต่อนักเรียน เป็นการดำเนินการกรณีที่ปัญหานักเรียนมีความยุ่งยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วไม่ดีขึ้น ควรดำเนินการส่งต่อ ไปยังผู้เชี่ยวชาญ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือการดำเนินการที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกฝ่าย (กรมสุขภาพจิต, 2546: 3) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนทุกฝ่ายต้องตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงาน หรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

จากข้อมูลสภาวะการณ์เด็กและเยาวชน ปี 2551 - 2552 ของจังหวัดสงขลา พบว่า มีปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อตัวเด็กและบุคคลรอบข้างในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะพฤติกรรมในการรับประทานอาหารที่ไม่มีประโยชน์ เช่น ขนมกรุบกรอบ น้ำอัดลม ทำให้เด็กเป็นโรคอ้วน และที่น่าเป็นห่วงคือ การดื่มเหล้าของเด็ก และการนิยมบริโภคอาหารจานด่วน (Fast Food) เป็นการสร้างค่านิยมที่ไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อเด็ก นอกจากนี้ปัญหาด้านสังคมเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สะท้อนให้ผู้ปกครอง และหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบต้องตระหนักและหาทางแก้ไขไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมของเด็กเบี่ยงเบนทางเพศซึ่งนับวันก็ยิ่งสูงขึ้น ปัญหาด้านยาเสพติดที่หาได้ง่ายและสามารถพกพาไปไหน ได้อย่างสะดวก ปัญหาของเด็กเล่น การพนันก็เป็นประเด็นที่น่าหวัชยกมาหาทางแก้ไขไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการพนันแบบที่เป็นอยู่ หรือการพนันผ่านระบบเครือข่ายทางคอมพิวเตอร์ได้เข้ามามีบทบาทต่อเด็กเป็นอย่างมาก เมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยได้เข้ามามีบทบาทต่อเด็ก การใช้เวลาว่างของเด็กจึงปรับเปลี่ยนไปรับบริโภคสื่อที่มีให้เลือกมากขึ้น ปัญหาสื่อลามกก็ตามมา เด็กเที่ยวห้างมากขึ้น เด็กมีโทรศัพท์มือถือสูงมาก นอกจากนั้นปัญหาด้านการศึกษา เด็กและเยาวชนทุกระดับการศึกษายอมรับว่าลอกข้อสอบสูงขึ้น เป็นเรื่องเล็กที่ไม่อาจมองข้ามประเด็นอยู่ที่ว่าการก่อกวนนิสัยให้เด็กได้ทุจริต โดยบางครั้งผู้ใหญ่ปล่อยปละละเลยจะส่งผลกระทบต่ออนาคต (สถาบันรามจิตติ, 2552: 3)

จากสภาวะการณ์ปัญหาของเด็กและเยาวชนในจังหวัดสงขลา จะเห็นได้ว่ามีแนวโน้มของปัญหาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และมีแนวโน้มว่าเด็กในระดับประถมศึกษาจะกระทำความผิดเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าสถานศึกษาจะนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2544 ก็ตาม ความสำเร็จของการดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนขึ้นอยู่กับผู้บริหาร

สถานศึกษาเป็นสำคัญ เนื่องจากการเป็นผู้นำสูงสุดในสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการและให้ความสำคัญในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547: 12) และจากการศึกษางานวิจัยของ สรัญญา เกิดแก้ว (2553: 104) พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาไปในทางบวก ด้วยความสำคัญดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา ตามความคิดเห็นของครูหัวหน้าผู้รับผิดชอบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการ และพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เอื้อต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อันจะเป็นการช่วยป้องกันและแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนอันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา
2. เพื่อศึกษาระดับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีสมมติฐานดังนี้

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา มีความสัมพันธ์กันทางบวก

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้ มีดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูหัวหน้าผู้รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา ประจำปีการศึกษา 2554 จากจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด 473 โรงเรียน จำนวน 473 คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูหัวหน้าผู้รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา ประจำปีการศึกษา 2554 จำนวน 213 คน ได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากรางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970)

ขอบเขตตัวแปร

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปร ดังนี้

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แบ่งออกเป็น
 - 1.1 การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์
 - 1.2 การสร้างแรงบันดาลใจ
 - 1.3 การกระตุ้นทางปัญญา
 - 1.4 การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล
2. การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา แบ่งออกเป็น
 - 2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
 - 2.2 การคัดกรองนักเรียน
 - 2.3 การส่งเสริมและพัฒนา
 - 2.4 การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข
 - 2.5 การส่งต่อนักเรียน

ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสงขลา ประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของเบสส์ และอโวลิโอ (Bass & Avolio, 1994: 2; Bass, 1999: 9 - 10 อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, 2550: 3 - 4) แบ่งลักษณะภาวะผู้นำได้ดังนี้

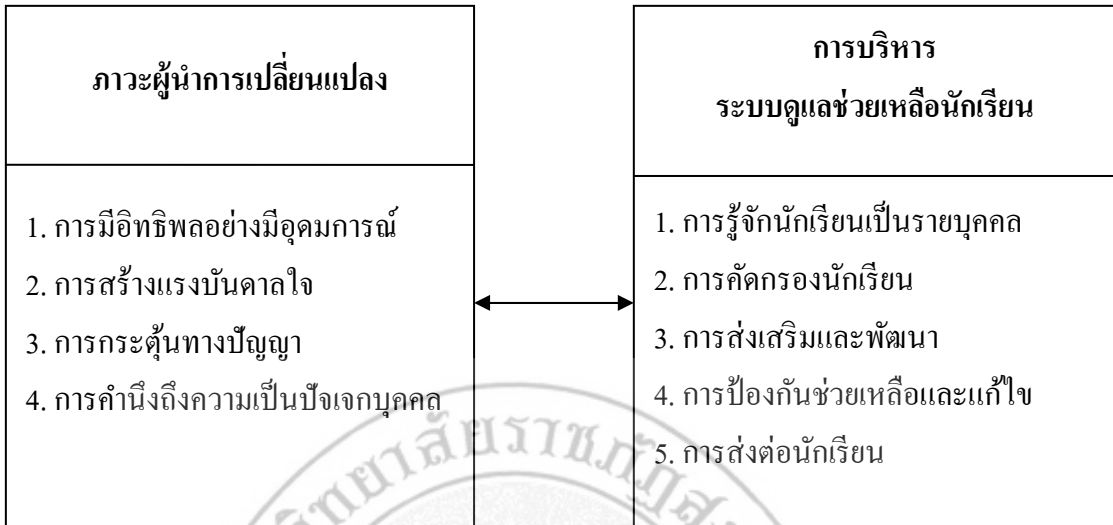
- 1.1 การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์
- 1.2 การสร้างแรงบันดาลใจ
- 1.3 การกระตุ้นทางปัญญา
- 1.4 การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

2. การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 1 - 30) แบ่งการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ดังนี้

- 2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
- 2.2 การคัดกรองนักเรียน
- 2.3 การส่งเสริมและพัฒนา
- 2.4 การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข
- 2.5 การส่งต่อนักเรียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้นำเสนอเป็นองค์ประกอบของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ดังแผนภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนในการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมหรือกระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพล ศิลปะ หรือความสามารถที่จะจูงใจให้ผู้ตามได้ปฏิบัติตาม ร่วมมือ ร่วมใจกับตนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วยความเต็มใจ

2. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้นำแสดงออกให้เห็นถึงการจัดการหรือการทำงาน โดยการเปลี่ยนสภาพหรือเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักในภารกิจ และวิสัยทัศน์ของกลุ่ม จูงใจให้ผู้ร่วมงานมุ่งสู่ประโยชน์ของกลุ่มหรือสังคม โดยแบ่งลักษณะภาวะผู้นำออกเป็น 4 ด้าน คือ

2.1 การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ หมายถึง การที่ผู้นำมีพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้มีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน มีความสามารถในการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ มีความหนักแน่นและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ มีความประพฤติน่าเชื่อถืออยู่ในศีลธรรมและจริยธรรม มีความเฉลียวฉลาดและกล้าในการตัดสินใจ เชื่อมมั่นในตนเอง เชื่อมมั่นในผู้ตาม เป็นที่ยกย่องเคารพนับถือไว้วางใจ ทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้ร่วมงานและต้องการเลียนแบบ

2.2 การสร้างแรงบันดาลใจ หมายถึง การที่ผู้นำมีพฤติกรรมทำให้ผู้ตามเกิดแรงจูงใจภายในในการทำงานเพื่อวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์กร สร้างเจตคติและการคิดในแง่บวกในการจัดการอุปสรรคของตนเองอย่างสร้างสรรค์ กระตุ้นการทำงานเป็นทีม จูงใจให้เกิดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานเป็นพิเศษ เห็นคุณค่าของตนเอง สร้างความมั่นใจว่าผู้ตามมีความสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ โดยการให้ทดลองปฏิบัติงานในโครงการใหม่ ๆ การคาดหวังในด้านดี และการให้โอกาสในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

2.3 การกระตุ้นทางปัญญา หมายถึง การที่ผู้นำกระตุ้นให้ผู้ตามตระหนักถึงปัญหา มีความต้องการหาวิธีการ หรือแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีการให้กำลังใจผู้ตามในความพยายามหาทางแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานด้วยวิธีการใหม่ ๆ อย่างสร้างสรรค์ กระตุ้นให้ผู้ตามใช้หลักเหตุและผลในการตัดสินใจด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ผู้ตามเข้าใจและยอมรับในบทบาท สร้างความมั่นใจและสนับสนุนความคิดริเริ่มใหม่ ๆ

2.4 การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล หมายถึง การที่ผู้นำแสดงการเอาใจใส่ดูแลโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการติดต่อสื่อสารสองทาง มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี แนะนำและให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล มอบหมายงานตามความสามารถ พัฒนาความรู้ความสามารถของผู้ตามด้วยการอบรม ทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีสำคัญ

3. การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่เป็นระบบ มีขั้นตอน วิธีการ และเครื่องมือที่ชัดเจนและมีมาตรฐาน มีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งแบ่งการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนออกเป็น 5 ด้าน คือ

3.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง การดำเนินการจัดทำข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนเป็นรายบุคคลที่มีความชัดเจน และมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในด้านความสามารถทางการเรียน ด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ ด้านครอบครัว และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยครูที่ปรึกษา ด้วยการใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักและสำรวจตัวเอง ระเบียบสะสม แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) แฟ้มสะสมผลงาน แบบบันทึกการตรวจสุขภาพ การสังเกต การสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้าน เป็นต้น

3.2 การคัดกรองนักเรียน หมายถึง การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลแล้วนำผลที่ได้มาจำแนกตามเกณฑ์การคัดกรองที่มีความชัดเจนตามที่ทางโรงเรียนกำหนด โดยให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการคัดกรอง นำผลการคัดกรองแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม

คือ นักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา จากนั้นนำผลการประเมิน ไปปรับปรุง แก้ไข พัฒนาและดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป

3.3 การส่งเสริมและพัฒนา หมายถึง การที่ครูที่ปรึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริม สนับสนุน ให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแล ไม่ว่าจะเป็กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มมีปัญหา พัฒนาให้มี คุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเอง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การจัดกิจกรรมโฮมรูม ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting) สอนซ่อมเสริม และการจัดกิจกรรมตาม ความต้องการของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

3.4 การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข หมายถึง การพิจารณาสาเหตุของการที่จะป้องกัน หรือสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วนและจัดกิจกรรมในการดูแลอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือ ทั้งด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การให้คำปรึกษาเบื้องต้น การติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครอง กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมซ่อมเสริม โดยอาศัยความร่วมมือ จากผู้เกี่ยวข้อง

3.5 การส่งต่อนักเรียน หมายถึง การที่ครูที่ปรึกษาส่งนักเรียนที่มีปัญหายากต่อการ ช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ไปยังผู้เชี่ยวชาญ หลังจากดำเนินการแก้ไขปัญหา ในเบื้องต้น โดยมีการประสานงานระหว่างกัน และมีการบันทึกข้อมูลการส่งต่อที่ชัดเจนและต่อเนื่อง การส่งต่อมี 2 แบบ คือ การส่งต่อภายใน และการส่งต่อภายนอก

4. สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา ซึ่งแบ่งเป็นขนาดต่าง ๆ โดยแบ่งตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

สถานศึกษาขนาดเล็ก	มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา
สถานศึกษาขนาดกลาง	มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 121 – 600 คน
สถานศึกษาขนาดใหญ่	มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 601 - 1,500 คน
สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ	มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,500 คนขึ้นไป

5. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้รักษาราชการในตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา

6. ครูหัวหน้าผู้รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง ครูที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการ และเลขานุการในคณะกรรมการประสานงาน (ทีมประสานงาน) ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

7. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา หมายถึง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย เขต 1 เขต 2 และเขต 3

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยครั้งนี้ มีประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. เป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. ผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้เกี่ยวข้องสามารถนำข้อค้นพบไปจัดทำโครงการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาตนเอง ซึ่งจะทำให้การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

